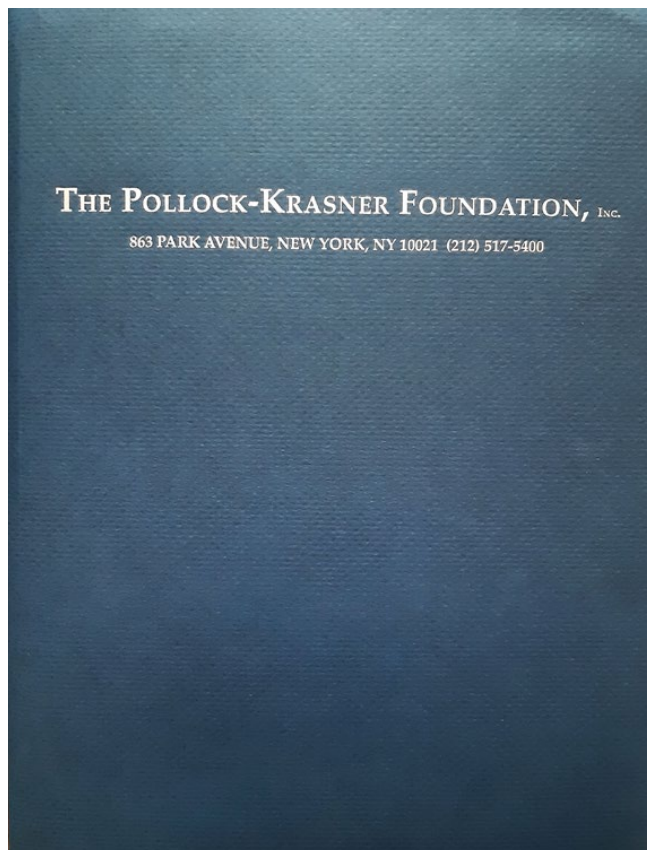

■ ТОМ 4/БРОЙ 2/2023

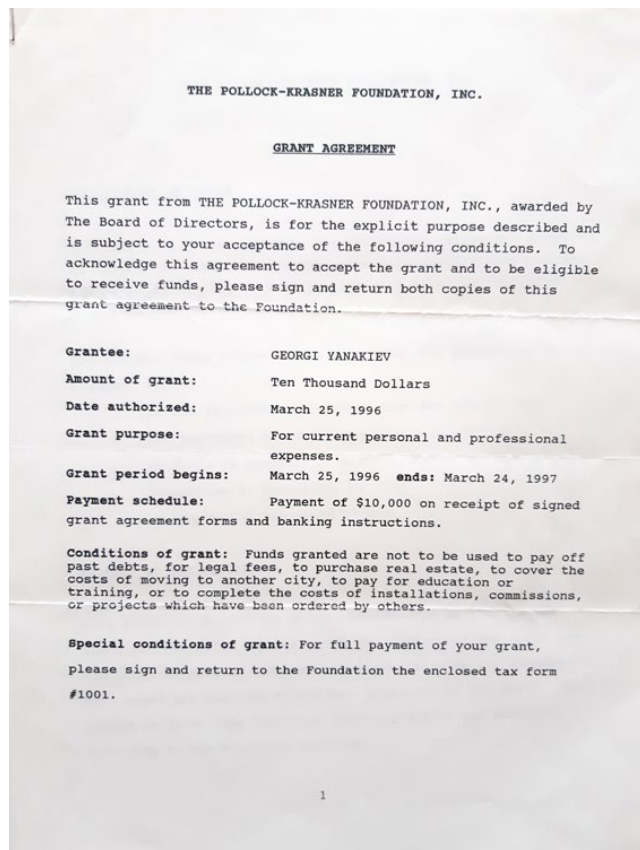
Гергана Николова

ГЕОРГИ ЯНАКИЕВ И НАГРАДАТА ОТ ФОНДАЦИЯ „ПОЛЪК-КРАСНЕР“¹

Ил. 1. Документ от фондация Полък-Краснер за наградата, 1996, авторска снимка (2022)

Американската фондация „Полък-Краснер“ е създадена през 1985 година по завещание на художничката Лий Краснер. Нейната цел е да дава годишни стипендии и награди на художници от цял свят, за да могат те пълноценно да развиват своето изкуство. Лий Краснер е съпруга на Джаксън Полък и двамата са едни от водещите фигури в американския абстрактен експресионизъм. Дватама завършват своето академично обучение, когато през 30-те години на XX век в Америка настъпва Голямата депресия. Икономическото състояние в страната е изключително лошо – милиони хора остават без работа, а пред художниците няма никаква перспектива. Президентът Франклин Рузвелт създава нови програми, които да изкарат страната от тежката ситуация. Една от тях е „Федерален проект по

Ил. 2. Документ от фондация Полък-Краснер за наградата, 1996, авторска снимка (2022)

изкуство“ (Federal Art Project), който между 1935 и 1943 година финансира художниците, за да могат да творят и да се развиват въпреки усложнената обстановка в страната. Благодарение именно на тази инициатива Лий Краснер и Джаксън Полък имат възможността да експериментират и да развият абстрактния експресионизъм. Лий Краснер не забравя помощта, която тя и съпругът ѝ са получили, и решава да завещае наследството си на бъдещите поколения творци.

Стипендията за живопис на Фондация „Полък-Краснер“, която се дава всяка година от 1985 година насам, подпомага художници от цял свят. Първият българин, който през 1995 година печели престижната стипендия, е Егмонд Демирджиян. Той получава зелена карта за постоянно

¹ <https://pkf.org/>

пребиваване в САЩ през 1994 година и през следващите години разделя времето си между България и САЩ.

През 1996 г. Георги Янакиев също печели двугодишната стипендия от Фондация „Полък-Краснер“ (ил. 1; 2) заедно с покана за самостоятелна изложба в Ню Йорк – такава награда е изключително високо признание за един творец. Следва период на усилена подготовка и вълнения за талантливия художник, но той така и не успява да осъществи самостоятелната изложба в Ню Йорк, защото умира внезапно през 1998 година, едва няколко месеца преди планираното заминаване за Америка. Роден през 1933 година в село Черноморец, Георги Янакиев получава първи уроци по рисуване от проф. Александър Мутафов. През 1969 година завършва Националната художествена академия (която тогава се нарича Висш институт за изобразително изкуство „Николай Павлович“) при проф. Ненко Балкански, след което постепенно се насочва към геометричния абстракционизъм,

който доминира зрялото му творчество. Именно тази негова нова естетика допринася за това той да спечели стипендията от Фондация „Полък-Краснер“. Картините му след 70-те години стават по-изчистени и геометрични и до края на дните си той работи над това да развие и опознае своята геометрична естетика.

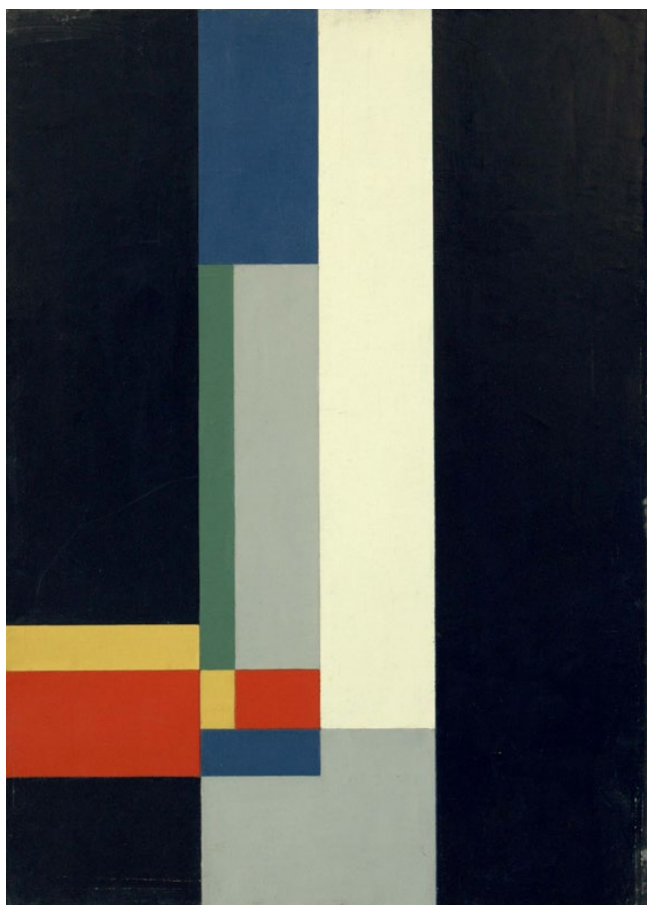
Георги Янакиев говори в лични записки за геометричната абстракция по начин, много сходен с философията на Пийт Мондриан: *Основната постановка на геометричното изкуство е това да покаже, че успоредно с природната действителност, която ни заобикаля и която всички ние познаваме, съществува и геометрична дори тези две действителности съществуват заедно една до друга.*²

В друга своя записка Янакиев пише: *Не само в дву- и триизмерната действителност има скрит геометричен строеж. Такива аналогии и сходства откриваме и в субективната област на ценностите, усещанията и човешкото поведение.*

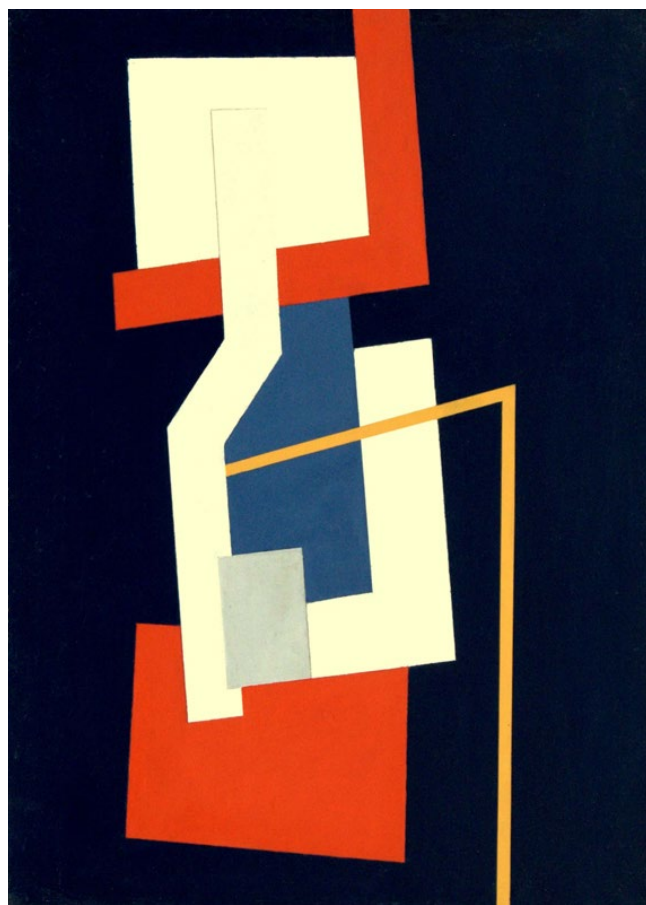

Ил. 3. Ден, 80 x 80см,
маслени бои върху платно,
Георги Янакиев, 1978

² Лични текстове на Георги Янакиев, предоставени от съпругата му Добринка.

Ил. 4. Абстракция, 70 x 50 см, маслени бои върху платно, Георги Янакиев, 1991

Ил. 5. Движение на геометрични форми, 70 x 50 см, маслени бои върху платно, Георги Янакиев

Самият Мондриан смята, че изкуството може да даде една нова структура на обществото. В своята книга „Естетика на модерното изкуство“ Димитър Аврамов разглежда неопластицизма като усъвършенстване на обществото:

(...) те твърдят, че тъй като неопластицизмът е открил и художествено изразил „основния закон на космоса“ – универсалната сила, – той е в състояние да помогне на хората да усъвършенствуват своето обществено битие. Защото, роби на своите груби материални интереси, те били здраво закотвени в индивидуалното и преходното, сиреч в природното, нарушавайки по този начин закона за универсалното равновесие (Аврамов 1969, с. 188).

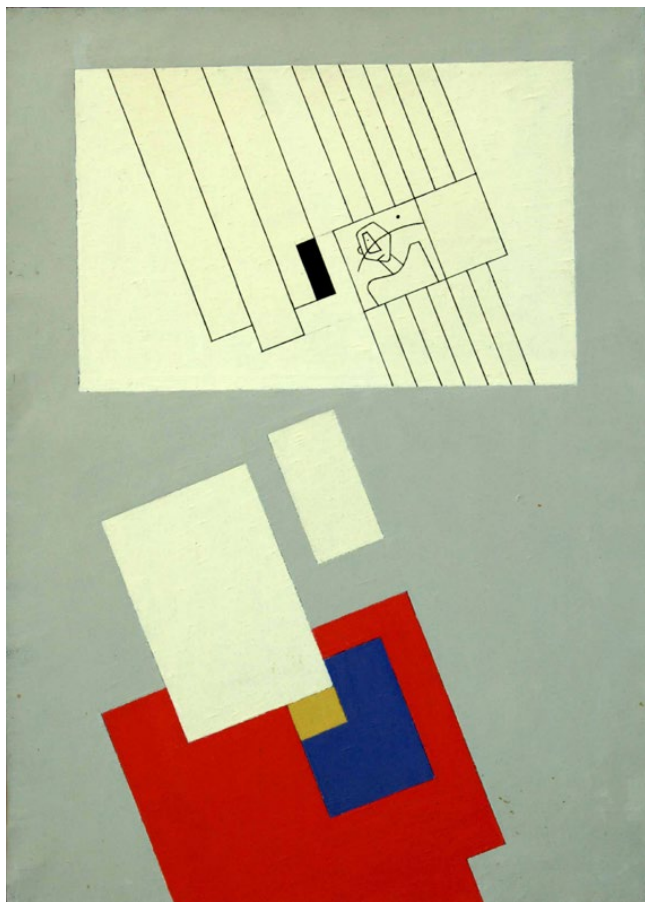
По нататък е представен следният цитат от Мондриан: *Чистото пластично виждане трябва да построи едно ново общество, тъй както то е построило нов израз в изкуството: едно обще-*

*ство на уравновесен дуализъм на духа и материята, общество на уравновесени отношение (Jaffe 1971, р. 132).*³ Сходство между Георги Янакиев и Пийт Мондриан може да се открие и в живописата им. Така, както Мондриан ограничава цветовете, с които борава, до жълто, червено и синьо, по същия начин палитрата на Янакиев варира винаги в по-приглушени и изчистени тонове. Елементите в платната на Мондриан се свеждат до прави линии и затворени плоскости, а при Янакиев се състоят от геометрични форми. Още от 1978 година в картината „Ден“ (**ил. 3**) на Георги Янакиев се наблюдава ограничаване до минимум на цветовете и обектите в композицията. Преобладава бялото в творбата, а само в дясната една четвърт от платното има силен контраст между синия правоъгълник и червено-черния обект в него. Сходство с Мондриан се наблюдава и в картините „Абстракция“ (**ил. 4**) от 1991 година и „Движение на геометрични форми“. (**ил. 5**) И двете

³ Преводът на цитата от английски език е направен от автора на статията.

имат подобна тоналност и геометрични форми. В „Абстракция“ вертикални и хоризонтални правоъгълници съществуват хомогенно и се създава усещане за стабилност. Жълтото, зеленото, синьото и червеното са с по-приглушен интензитет и по този начин не се създава силен контраст със сивото, черното и бялото. „Движение на геометрични форми“ пък е по-динамична. Както подсказва заглавието, зрителят наистина може да усети „движение“. Червеният цвят изпъква в композицията, която е изградена от правоъгълници с неправилна форма, а жълтата линия контрастира най-силно с черното, синьото и бялото, и е като акцент в цялата игра от форми и цветове. В друга картина на Георги Янакиев – „Съвремие“ (ил. 6) – на ахроматичен фон се открояват три цветни елемента – жълто, синьо и червено, които са и трите основни цвята в картините на Мондриан. Тук композицията е също динамична поради диагоналното разположение на правоъгълни-

Ил. 6. Съвремие, 70 x 50 см, маслени бои върху платно, Георги Янакиев 1991

ците. Силно се откроява рисунката в горната част на композицията, в която се вижда стилизирана човешка фигура измежду квадрати и диагонални линии. Подобни малки рисунки са характерни за платната на Янакиев.

В разговор с художника и психолог Илиян Иванов⁴, който е бил ученик на Георги Янакиев и живее в Америка, научих, че двамата са поддържали кореспонденция преди пътуването на Янакиев в Ню Йорк. Илиян ми разказа как Георги Янакиев се е свързал с него през 1997 г. във връзка с наградата, която получава през 1996 г. от американската фондация „Полък-Краснер“ за стипендия и самостоятелна изложба в Ню Йорк. Съпругата на Янакиев била говорила с майката на Илиян, която им дала телефонен номер и адрес за кореспонденция. Дватама започват кореспонденция с писма и телефонни разговори: *Той се свърза с мен, защото трябваше да пристигне в Ню Йорк 98-ма, май месец, и поради факта, че той не говореше английски, ме потърси за помощ.* По нататък в интервюто Илиян говори за това как са разменили писма и Янакиев го е питал дали твори още, като са си изпращали и рисунки. Дватама са планирали да се срещнат малко преди изложбата в Ню Йорк, но това не се е случило поради внезапната кончина на Георги Янакиев. По думи на Илиян: *Когато научих, че е починал през февруари 1998 година, за мен беше шок, защото ние планирахме да се видим след няколко месеца в Ню Йорк. Така неочаквано и трагично завърши последната фаза на нашия контакт.*

Илиян Иванов говори с особено уважение и почитание за своя първи учител. Дватама са поддържали приятелски отношения през годините, с няколко прекъсвания заради различното им местоположение. Илиян обобщава фазите на тяхното познанство:

Първо беше тази една година като ученик в неговия клас. После втората фаза по време на студентството (аз бях студент между 1984-1990) – може би не всяка година, но се виждахме и аз си спомням от критиката и съветите, които ми е давал за картините, които съм му показвал. След това последва тази пауза от няколко години, в които не се бяхме виждали и чували. И последната връзка беше чрез тези писма, които си споделихме за идването му в Ню Йорк. Трите фази просто бяха различни, защото и ние се променяме като личности. Аз бях в различни фази на моя живот – гимназист, студент, емигрант в Щатите. Но тези три фази са моята връзка с него.

⁴ Интервю с Илиян Иванов [20 февруари 2023 г.]. Личен архив на автора на статията.

Чрез интервюта с ученици на Георги Янакиев аз добих по-добра представа за личността на художника. Това, което ми направи най-силно впечатление, е, че всеки един от тях пази в себе си дълбоко приятелско чувство към него. Всеки човек, с когото разговарях за Георги Янакиев, сподели с мен дълбокото си уважение, дори пиетет към него. Георги Янакиев е от тези личности, които се открояват с чистотата и искреността си. При него всичко е било фино, точно и ясно – също като изкуството му. Всяко едно произведение на изкуството изразява личността на създателя си. Неслучайно, мисля си, неговата душевност го е насочила към геометричната абстракция като най-точното изразно средство на неговата същност. Същото наблюдение сподели с мен и Илиян:

(...) неговото отношение към изкуството е оставило следа в мен – той беше много отдаден, изкуството беше част от него. Има хора, които правят изкуство поради различни причини, но при Георги Янакиев беше отдаване в името на изкуството. Като се замисли човек, тази негова резервираност и строгост имаше характер на геометричност. По принцип геометричната визия дава това чувство на подреденост, предопределеност, посока и структура. Той не беше човек, който е спонтанен и непредвидим, и може би неговите черти от характера са били част от това, което той представя на платното. (ил. 7)

Колкото повече опознавам творчеството и личността на Георги Янакиев, макар и индиректно, чрез спомените на хората, които са го познавали, толкова по-силно става убеждението ми, че изложбата, която е трябвало да направи в Ню Йорк през 1998 година, със сигурност е щяла да отвори нови врати и да разкрие нови хоризонти пред него. Живописата му навярно е

Ил. 7. Снимка на Георги Янакиев от личен архив на съпругата му, авторска снимка (2022)

щяла да се цени още по-високо по света, извън България, но и без тази развръзка неговото изкуство се отличава толкова ярко с индивидуалния си характер, че несъмнено заслужава вниманието на една по-широка публика. Нека последното изречение бъде и покана, призив към читателя да се потопи по-дълбоко в чистото и искрено творчество на Георги Янакиев.

БИБЛИОГРАФИЯ

JAFFE, Hans L. C., 1971. *de Stijl*. New York: Ambrams. ISBN 978-0-8109-0077-6.

АВРАМОВ, Димитър, 1969. *Естетика на модерното изкуство*. София: Наука и изкуство.
